

Коваленко О.В., д.е.н., професор
зав. кафедри економіки підприємства

Борисова Я.Г.
Запорізька державна інженерна академія
yanusik.rud@mail.ru

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Коваленко О.В., Борисова Я.Г. Управління інноваційно-інвестиційним розвитком промислового підприємства. У статті розглядаються сучасний стан інноваційного розвитку промислових підприємств. Досліджено напрями фінансового забезпечення, проведено аналіз основних економічних показників інноваційних процесів на цих підприємствах. Виявлено проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку промислових підприємств.

Коваленко А.В., Борисова Я.Г. Управление инновационно-инвестиционным развитием промышленного предприятия. В статье рассматриваются современное состояние инновационного развития промышленных предприятий. Исследованы направления финансового обеспечения, проведен анализ основных экономических показателей инновационных процессов на этих предприятиях. Выявлены проблемы инновационно-инвестиционного развития промышленных предприятий.

Kovalenko O., Borisova Y. Managing innovation and investment development of industrial enterprises. The article reviews the current state of innovation development industry. Studied areas of financial security, analyzes the main economic indicators of innovation processes in these enterprises. The problems of innovation and investment industry.

Актуальність проблеми. У сучасних економічних умовах підприємство зможе підтримувати й підсилювати свої конкурентні позиції за умови активного впровадження інновацій у процеси виробничого, економічного, управлінського, соціального характеру. Інноваційно-інвестиційна діяльність здійснюється не тільки в умовах ризику, але також в умовах систематичної, перманентно зростаючої невизначеності, тому керівництву підприємства треба вміти швидко та гнучко реагувати на зміни в економічному середовищі, що вимагає розробки та застосування засобів методологічного й математичного забезпечення для можливості прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо інноваційно-інвестиційних проектів, що реалізуються в межах промислового підприємства.

В умовах невизначеності перспектив розвитку промислове підприємство висуває більш жорсткі вимоги до обґрунтування прийняття рішень, що призводить до необхідності правильного поєднання інтуїтивних, психологічних методів із методами математичного вирішення проблеми. Тому дослідження

інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств на сьогодні є важливим і актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці інноваційно-інвестиційної діяльності приділяють велику увагу зарубіжні та вітчизняні вчені. На сьогодні існує значна кількість праць, присвячених різним аспектам інноваційно-інвестиційної діяльності. Це - праці роботи таких вчених, як О. Амоша, І. Ансофф, С. Аптекар, Ю. Бажал, І. Бланк, С. Брудник, А. Гальчинський, А. Голубенко, В. Жуков, В. Ковальов, Б. Койлі, Л. Кузьмінок, Д. Норкорт, Т. Овчаренко, А. Пригожин, Т. Райс, П. Рогожин, З. Румянцева, О. Савчук, Б. Санто, Н. Соломатін, А. Сухоруков, П. Харів, В. Хобта, Й. Шумпетер та інших, у яких досліджуються види інвестицій і інновацій, фінансові інструменти, фінансові ринки, методика оцінювання інвестиційних проектів тощо [1, с. 38 - 39].

Однак, у відомих працях учених відсутні підходи до побудови цілісної системи управління підприємствами в умовах інноваційно-інвестиційної діяльності. На більшості підприємств структури управління не адаптовані до вирішення складних завдань інноваційно-інвестиційної діяльності. Управління здійснюється без урахування факторів ризику та невизначеності зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасного стану та проблем розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу. Розвиток будь-якого підприємства неможливий без вироблення ним стратегічних напрямків своєї діяльності, які ґрунтуються на нововведеннях, тобто мають інноваційний характер. Слід зауважити, що процес впровадження інновацій породжує інноваційну діяльність, тобто діяльність, яка спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [2]. З огляду на таке трактування, інноваційна діяльність означає весь, без винятків, інноваційний процес, починаючи з появи науково-технічної ідеї та завершуючи розповсюдженням продукту. Можна стверджувати, що основним спрямуванням інноваційного процесу є новизна рішення, і при цьому її впровадження на підприємствах супроводжується зміною певних визначених складових їх функціонування. Залежно від тих чи інших напрямків інноваційних змін на підприємстві необхідно запроваджувати чітку систему інноваційного розвитку, основою якої має стати розробка ефективної інноваційної стратегії, що є запорукою конкурентоспроможності підприємства [3, с. 68].

Дослідження проблем організації інноваційної діяльності на промислових підприємствах України виявило, що поряд із відсутністю діючих державних програм підтримки та фінансування інноваційних проектів, нестачею власних оборотних коштів у підприємств, впровадження нововведень найчастіше вимагає значно більших витрат, ніж очікувалося при ухваленні рішення про інновацію; потенційно ефективні нововведення не впроваджуються або впроваджуються з великою затримкою у часі (внаслідок помилок в оцінці

строків впровадження, опору впровадженню інновацій, недосконалої організації інноваційних процесів та відсутності розвинутої інноваційної інфраструктури). Важливість максимально швидкого виходу інновації підприємства на ринок (наприклад, нової продукції або послуги) стосується проблеми скорочення тривалості інноваційного циклу. Адже інновація будь-якого виду має системний характер і поширюється в усіх сферах діяльності організації та є головним фактором росту економічного ефекту [4, с. 97].

За даними Держкомстату у 2012 р. питома вага тих підприємств, що впроваджували інновації, складає у 2012 р. - 13,6%, у 2011 р. - 12,8%, у 2010 р. - 11,5%, у 2009 р. - 10,7%, у країнах "великої сімки" таких підприємств 70-80%. Але з року в рік спостерігається тенденція до збільшення інновацій на промислових підприємствах на 0,8%. [5]

Згідно з таблицею 1, частка підприємств, що впроваджували нововведення, є незначною. У 2012 р. 1037 підприємствами реалізовано інноваційної продукції на 36,2 млрд. грн., або 3,3% загального обсягу реалізованої промислової продукції. Питома вага реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі промислової не перевищує 3,3%, цей показник має негативну тенденцію до зниження з 6,7% у 2007 році до 3,3% у 2012. (знизилося у 2 рази).

Таблиця 1 – Впровадження інновацій на промислових підприємствах [5]

Рік	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових тех. процесів	у т.ч. маловідходних, ресурсозберігаючих	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової. %
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8
2012	13,6	2188	554	3403	942	3,3

Проте у результаті інноваційної діяльності було впроваджено 3403 найменувань інноваційних видів продукції, у тому числі нових для ринку - 942, нових технологічних процесів - 2188, з них 554 маловідходних, ресурсозберігаючих.

Ефективний розвиток та реалізація інноваційних проектів потребує значних обсягів фінансування. Сприятиме вирішенню питання активізації інноваційної діяльності у промисловості України, створення пільгових умов, для тих підприємств, які впроваджують інноваційні технології та здійснюють науково-дослідну діяльність.

В Україні фінансування інноваційної діяльності передбачає такі джерела [6]:

- а) кошти Державного бюджету України;
- б) кошти місцевих бюджетів і кошти бюджету Автономної Республіки Крим;
- в) власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ;
- г) власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
- д) кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб;
- е) інші джерела, не заборонені законодавством України.

Структуру фінансування інноваційної діяльності за джерелами наведено в таблиці 2.

Таблиця 2 – Джерела фінансування інноваційної діяльності [5]

Рік	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6

Аналіз інноваційно-інвестиційних процесів в Україні дозволив встановити наступне. Упродовж останніх років лише незначна частина підприємств України практикувала інновації. Основним напрямом інноваційної діяльності залишається придбання нових засобів виробництва. Пріоритетним джерелом інвестування інновацій залишаються власні кошти підприємств та отримані кредити. Діюча система оподаткування не стимулює довгострокові накопичення підприємств, що дозволило б останнім реалізувати інноваційні проекти. Українська інноваційна сфера ще не стала привабливою також для іноземних інвесторів.

Оскільки інноваційна діяльність підприємств є прогресивною формою їх розвитку, яка дозволяє досягти довгострокових конкурентних переваг, підвищити науково-технічний рівень виробництва та ефективність використання ресурсів підприємства, вважаємо за доцільне запропонувати комплекс заходів, спрямованих на активізацію та більш ефективне управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств:

I. Основним із ключових заходів при цьому можна вважати пошук та оцінку можливостей інвестиційної підтримки інновацій. Наявність власних коштів підприємства, доступ до джерел інвестиційних ресурсів для фінансування інновацій, наявність і зацікавленість інвесторів у реалізації інновацій є найважливішими факторами успіху в інноваційному розвитку підприємства.

Інвестиційна підтримка інноваційної діяльності підприємств залежить від специфіки об'єкта інвестування — інновації. За оцінками фахівців норма прибутку для підприємств, що виконують дослідження і наукові розробки, складає в середньому 20-30 %. Норма прибутку від інвестицій в інновації для всього суспільства в цілому значно вища завдяки зовнішнім ефектам і складає в середньому від 30 % до 80%, а може досягти і 400% для окремих інвестицій, що характеризує інвестиції в інновації як високоприбуткові [7, с. 91 — 92].

Незважаючи на значний потенційний прибуток від реалізації інновацій, інвестування інноваційної діяльності підприємств є досить проблематичним. У першу чергу це пов'язано із самою специфікою інноваційної діяльності. Сутність і специфіка інноваційної діяльності визначають особливості інвестицій, вкладених в інноваційний розвиток підприємств. Для таких інвестицій характерний більш тривалий період окупності; високий ризик, пов'язаний з невизначеністю кінцевого результату реалізації інновацій.

Окрім того, інвестиції в інноваційну діяльність підприємств не забезпечують стабільності надходження доходів від їхнього здійснення, а також потребують великих одноразових капітальних вкладень. Однак, можливість одержання значно вищої норми прибутку порівняно з інвестуванням інших видів та сфер діяльності може компенсувати високий ризик інвестицій в інновації [8, с. 106].

II. Не менш важливим заходом на шляху досягнення високого рівня управління інноваційно-інвестиційними процесами на макро- та мікрорівні є державна підтримка інноваційно-інвестиційного напрямку діяльності підприємств.

Аналіз чинного законодавства щодо регулювання інноваційної та інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств підтверджує, що в Україні концептуально не визначено результати інвестування як об'єкт регулювання і не забезпечено на достатньому рівні методичної основи для конструктивного регулювання результатів інвестування. Фактично загальне та спеціальне інвестиційне законодавство регламентує умови і порядок: вкладення і залучення інвестиційних ресурсів; оподаткування суб'єктів інвестування і отримання ними податкових пільг; припинення інвестиційної діяльності. Відтак, існують значні прогалини в законодавстві, де прийняття менш важливих актів випереджує вихід більш важливих [8, с. 108].

Отже, управління інноваційно-інвестиційною діяльністю на макрорівні відбувається безсистемно і за відсутності комплексної оцінки результатів впливу прийнятих актів на інвестиційні процеси і розвиток економіки.

III. Можливості підприємств у здійсненні інноваційної діяльності істотно розрізняються, оскільки вони залежать від кількісних та якісних характеристик

інноваційного потенціалу підприємства, його відповідності обраному стратегічному напрямку інноваційного розвитку, перспектив реалізації інновацій у конкретних економічних умовах. Тому одним із пріоритетних заходів, спрямованих на активізацію інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств, є оцінка реальної спроможності, можливості та готовності підприємства до інвестування процесу реалізації інновацій.

Спроможність підприємства до інноваційного розвитку обумовлюється інноваційним потенціалом підприємства, тобто його здатністю реалізовувати інновації у межах обраного стратегічного напрямку розвитку. Можливість здійснювати інноваційну діяльність визначається потенційною спроможністю підприємства до інноваційного розвитку та сукупністю умов, що сприяють чи, навпаки, перешкоджають реалізації інновацій. Готовність підприємства до здійснення інноваційної діяльності визначається спроможністю до інноваційного розвитку і можливістю його реалізації, а також наявністю спонукального мотиву до реалізації інновацій, який може бути охарактеризований як сприйнятливність підприємства до інновацій [8, с. 110 — 112].

Аналіз спроможності, можливості й готовності підприємства до інноваційного розвитку повинен здійснюватися з урахуванням стратегічного напрямку діяльності підприємства, який визначається конкретними економічними обставинами, інвестиційними можливостями та цілями підприємства щодо окремих продуктів, ринків, конкурентів тощо.

Після того, як визначено бажаний напрямок інноваційного розвитку підприємства, необхідно проаналізувати, наскільки можливості інноваційного потенціалу підприємства відповідають обраному стратегічному напрямку. Це дозволить оцінити спроможність підприємства до інноваційного розвитку, а також особливості його сприйнятливості до реалізації інновацій.

Урахування низки умов, що сприяють чи перешкоджають впровадженню інновацій (економічних, ресурсних, факторів державного регулювання, соціальних, ринкових, міжнародних тощо), та аналіз цих факторів дозволяє оцінити наявність умов, що визначають можливості підприємства в здійсненні інноваційної діяльності [9, с. 63 - 64].

Готовність підприємства до інноваційного розвитку може бути охарактеризована як сприйнятливність підприємства до інновацій, яка визначається різними факторами, основними з яких є характеристики організаційної структури, особистісно-психологічні характеристики членів колективу, характеристики зовнішнього оточення та внутрішньоорганізаційних зв'язків підприємства.

З огляду на надзвичайну важливість інвестиційної складової інноваційного процесу на підприємствах доцільним виявляється формування інноваційно-інвестиційної стратегії, під якою доцільно розуміти формування на довгостроковій основі принципів напрямків інноваційної діяльності підприємства із урахуванням найбільш ефективних варіантів їхньої інвестиційної підтримки. Реалізація інноваційно-інвестиційної стратегії

повинна передбачати оцінку результативності інвестування в інновації, яка б базувалася на аналізі показників ефективності інвестицій.

Таким чином, ефективне управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств є одним з найбільш перспективних напрямків розвитку підприємств у сучасних умовах господарювання.

Можливості інвестування інноваційної діяльності підприємств залежать від специфіки об'єкта інвестування. Особливості інвестування інновацій залежать від етапів інноваційного процесу підприємства, рівня значущості інновації, очікуваного ефекту від її реалізації, масштабу здійснення інновацій. Ці фактори визначають вибір потенційних інвесторів і джерел інвестування інновацій, необхідний розмір інвестицій у їхнє здійснення, умови інвестиційної підтримки інноваційної діяльності [9, с. 64 - 65].

Висновки. Управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємства передбачає управління вкладеннями інвестиційних ресурсів у процес, спрямований на впровадження науково-технічних розробок з метою освоєння випуску інноваційної конкурентоспроможної продукції та покращення її якості, постійне удосконалення технології виготовлення та зайняття підприємством відповідної ніші на внутрішньому і світовому ринках.

Основною метою управління інноваційно-інвестиційною діяльністю є створення механізмів ефективної взаємодії усіх складових науково-технічного розвитку підприємств, їх збалансованості та пропорційності, забезпечення високих темпів інноваційного розвитку необхідними інвестиційними ресурсами та підвищення ефективності використання коштів, вкладених у процес їх розширеного відтворення.

Лише активізація процесу інвестування в інноваційний розвиток може викликати якісні зрушення в техніці та технології виробничої бази промислових підприємств та покращити кінцеві економічні результати їх діяльності на основі підвищення якості управління збігом інвестиційного попиту та інвестиційної пропозиції на ринку інвестиційних товарів.

На державному рівні повинні максимально повно використовуватися всі важелі та стимули активізації інноваційно-інвестиційного процесу, створюватися сприятливі умови для сталого розвитку національних підприємств та збільшення частки їх власних накопичень, провадитися заходи з підвищення зацікавленості підприємств та організацій в активізації інноваційно-інвестиційних процесів та створюватися можливості їх фінансового забезпечення. Найважливішими напрямками вдосконалення управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств на державному рівні вважаємо: активізацію використання державних замовлень; розробку заходів із стимулювання випуску наукоємної продукції, конкурентоспроможної на світовому ринку, що збільшило б обсяги експорту; стимулювання імпорту нових перспективних патентів, ліцензій, видів обладнання; проведення урядом тарифної політики щодо обмеження імпорту певних видів товарів з метою захисту національних товаровиробників.

Список літератури:

1. Голубенко А.А. Инвестиционная поддержка инновационной деятельности предприятия / А.А. Голубенко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2002. – №5 (51). – С. 38–45.
2. Закон України “Про інноваційну діяльність” // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – 266 с.
3. Галушак О. Дослідження інноваційного розвитку машинобудівних підприємств з урахуванням основних ризик-факторів / О. Галушак, Н. Жаровська // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2012. - Вип. 2(7). – С. 67–73.
4. Бондаркова В.М. Теоретичні основи інноваційного забезпечення підприємств / В.М. Бондаркова // Вісник СНАУ серія „Економіка та менеджмент”. – 2009. – Вип. 8 (37). – С. 93–97.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Закон України „Про інноваційну діяльність” № 40-IV від 4.04.2002 р.
7. Жуков В.Р. Модель формирования системы управления инновационно-инвестиционной деятельностью на предприятии / В.Р. Жуков // Вісник ДонДУЕТ. – 2002. – №4 (2). – С. 139–143.
8. Харків П.С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів / Харків П.С. – Тернопіль : Економічна думка, 2003. – 456 с.
9. Овчаренко Т.С. Проблеми інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств / Т.С. Овчаренко // Вісник Київського національного університету. Сер. „Економіка”. – 2002. – Вип. 58. – С. 63–69.

Ключові слова: інновації, інвестиції, управління, розвиток, інноваційно-інвестиційна діяльність, підприємство.

Ключевые слова: инновации, инвестиции, управление, развитие, инновационно-инвестиционная деятельность, предприятие.

Key words: innovation, investment, management, development, innovation and investment, business.

Надійшла до редакції 15.04.2014 р.